

УДК 336.71(477)

Складові формування загальної концепції регулювання вітчизняної банківської системи

Олександр Миколайович Тридід,
директор
Харківського інституту банківської справи
Університету банківської справи Національного банку України (м. Київ),
доктор економічних наук, професор

Наталія Петрівна Погореленко,
доцент кафедри банківської справи
Харківського інституту банківської справи
Університету банківської справи Національного банку України (м. Київ),
кандидат економічних наук, доцент

Михайло Ісаакович Гойхман,
здобувач
Науково-дослідного центру індустріальних проблем розвитку
Національної академії наук України,
кандидат економічних наук, доцент

Анотація. Обґрунтовано важливість упровадження загальної концепції державного регулювання банківської системи. Визначено особливості регулювання банківської системи як різновид управління банківською діяльністю. Розкрито основні складові загальної концепції державного регулювання банківської системи. Узагальнено сутнісну змістовність державного регулювання банківської системи та відповідної концепції.

Ключові слова: банківська система, регулювання, концепція, держава, фінансовий ринок, горизонти регулювання.

Вступ. Гармонійний розвиток держави належним чином визначається стабільністю і безперервністю функціонування різних її ланок як особливих суб'єктів господарювання, так і множини окремих економічних агентів, які є щільно пов'язаними між собою в межах різних економічних взаємовідносин, що виникають між ними. До того ж значної уваги в такій взаємодії приділяється фінансовим питанням, бо саме фінансові ресурси мають найбільшу еластичність щодо перетворення на будь-який інший ресурс. Одне із центральних місць у такому перетворенні займає банківська система, яка забезпечує фінансовими ресурсами як усі функціональні ланки держави, так і окремих економічних агентів. Таке забезпечення досягається за рахунок акумулювання вільних на ринку фінансових ресурсів та їх наступного перерозподілу на основі розвитку кредитних відносин і довірчого управління фінансовими активами. При цьому варто розуміти, що в сучасному світі економічних відносин можливість залучення дешевих вільних фінансових ресурсів є обмеженою. Більш того, такі ресурси необхідно вдало перерозподіляти як між потребою держави, так і потребами різних економічних агентів. До цього ж варто додати й важливість функціонування банківської системи з погляду забезпечення параметрів макроекономічної стабільності розвитку держави, її конкурентоспроможності на зовнішніх ринках. Тому цілком логічним постає питання щодо впорядкування і структурування взаємовідносин, які виникають, щодо формування регулятивних впливів

із приводу функціонування банківської системи в цілому. Саме цим й обумовлено вибір тематики нашого дослідження, його актуальність і значимість практичного розгляду.

Огляд публікацій та обґрунтування мети дослідження. Традиційно питання функціонування і розвитку банківської системи розкриваються через узагальнення дієвості такої системи щодо впливу на загальне економічне зростання держави або визначення ефективності здійснення різних напрямів банківської діяльності, ефективності роботи за такими напрямами окремих банків. Відтак відмічене розкриття дозволяє аналізувати існуючі засади державного регулювання банківської системи, їх належність і відповідність економічним реаліям з урахуванням умов розвитку банківської системи. Як приклад таких досліджень слід вказати такі роботи:

- Г. Карчевої, яка визначає особливості функціонування банківської системи в посткризовий період, а відтак й ефективність відповідних важелів впливу з боку регулятора на відповідні події в банківській сфері [1];
- М. А. Козоріз, у яких аналізується ефективність регулювання банківської системи внаслідок впливу іноземного капіталу на розвиток різних банків [2];
- О. Дзюблюк, Л. Прийдун і І. Д'яконової, де розкривається змістовність ефективного регулювання вітчизняної банківської системи в умовах інтеграції економіки України у світове

господарство і лібералізації міжнародного руху капіталу [3; 4];

- Kuzemin, G. Kots і V. Lyashenko, в яких наводиться порівняльний аналіз функціонування різних банківських систем, а відтак закладається базис для визначення ефективності їх управління на різних рівнях [5; 6].

Інші напрацювання з приводу обраної тематики нашої роботи безпосередньо зосереджені і торкаються розкриття сутнісного змісту різноманітних заходів щодо регулювання банківської системи. До таких робіт, зокрема, варто віднести дослідження:

С. М. Лобозинської, в якому ґрунтовно визначається роль і значення держави в забезпеченні ефективності регулювання банківської системи за різними напрямками здійснення банківської діяльності та її впливовості на різні сегменти національної економіки [7];

І. Д'якової, де розкривається змістовність понятійного апарату з визначення сутності та змісту державного регулювання банківської системи [8];

І. М. Дудки, в якому аналізується взаємозв'язок державного регулювання банківських відносин і державної політики в цій сфері економіки, що дозволяє розмежувати окремі рівні регулювання банківської системи [9].

Однак, незважаючи на ґрунтовність теоретичного узагальнення проблематики питання з державного регулювання вітчизняної банківської системи, на нашу думку, недостатньо опрацьованим є питання з розкриття його основних ознак, а відтак і визначення загальної концепції відміченого регулювання.

Постановка завдання. Головна мета роботи – розкриття основних складових щодо формування загальної концепції державного регулювання вітчизняної банківської системи. Окремими завданнями з розкриття основних складових щодо формування відміченої концепції слід обрати узагальнення таких складових.

Результати. Як правило, розкриття сутнісного розуміння державного регулювання банківської системи зводиться або до обґрунтування відповідних моделей державного регулювання, або до ґрунтового розкриття категорійного апарату зазначеного різновиду державного регулювання. Звісно, що такий підхід до визначення сутнісного розуміння державного регулювання банківської системи має право на існування. Це визначається тим, що:

окремі моделі, серед яких відмічають моделі як за кількістю діючих регулятивних органів (MFA, SFA і макрорегуляторна моделі [10; 11]), так і моделі за сферою відповідальності регулятивних органів (секторальна, функціональна, гібридна [12; 13]), які до того ж щільно взаємопов'язані між собою, розкривають зміст формування регулятивних впливів з боку регулятора щодо сталості функціонування банківського сектору. Тому такі моделі можна вважати основою розуміння дій регулятивних органів щодо формування впливів на дієвість банківської системи в цілому;

категорійний апарат дозволяє вільно оперувати різними поняттями в межах визначеної проблеми і чітко формалізувати завдання, що виникають і по-

требують негайного розв'язку. Окрім цього, категорійний апарат допомагає розібратися в теоретичних тонкощах сформованого питання, знайти прийнятні зв'язки з іншими проблемними питаннями теоретичного плану і визначити на теоретичному рівні шляхи до їхнього розв'язання.

При цьому варто також розуміти, що:

- з одного боку, наявні моделі державного регулювання банківської системи не дають остаточної відповіді щодо їх вибору та особливостей реалізації у визначені часові інтервали функціонування банківської системи, забезпеченні взаємодії між різними елементами такої системи;
- з іншого боку, категорійний апарат може змінюватися і розширюватися внаслідок виникнення нових аспектів із поставленого питання, що також не дозволяє говорити про всеосяжність категорійний апарат у розв'язку тих або інших проблем.

Ключовим, зокрема, при визначенні сутнісного розуміння державного регулювання банківської системи постає розкриття цілої системи поглядів відповідно до зазначеного, урахування особливостей їх трактування і способу висвітлення, що загалом визначає таку категорію, як «концепція». Тобто саме визначення «концепція» дозволяє надати найбільш повне розуміння досліджуваного сутнісного розуміння державного регулювання банківської системи.

Можна вказати на те, що різні моделі та категорійний апарат, зокрема з державного регулювання банківської системи, визначає основу розробки зазначеної концепції. Проте, як було вказано вище, таке розуміння концепції потребує вільного оперування окремими дефініціями в межах відповідного категорійного апарату, який, згідно з обраною проблематикою дослідження, стосується, перш за все, державного регулювання банківської системи. Тож у цьому сенсі варто звернути увагу на змістовність дефініцій «регулювання» і «банківська система».

Дефініція «регулювання» зумовлює розглядати державне регулювання банківської системи як різновид управління зі зворотним зв'язком. Це визначається тим, що регулювання:

по-перше, є різновидом управління, яке передбачає підпорядкування певної системи окремим правилам. Тобто вже в цьому визначається взаємозалежність і наявність зворотного зв'язку з керуючим і керованими елементами загальної системи регулювання. Інакше кажучи, повинні бути встановлені окремі правила, норми функціонування деякої системи, які потребують постійного моніторингу та в разі відхилення від таких правил, норм і здійснюється зазначене регулювання. Такі правила і норми можуть видозмінюватися відповідно до зовнішніх умов або умов «інтелектуального» зростання керованої системи і визначення нових правил та норм відповідно до її розвитку. Щодо регулювання банківської системи це визначає, за потреби, розробку таких заходів регулювання, які б унеможливили або мінімізували прояв впливу так званої ринкової недосконалості (ірраціональна поведінка,

асиметричність інформації, зовнішні ефекти, адаптаційні недоліки) у розвитку банківської діяльності та їх тиск на економічний розвиток країни в цілому;

по-друге, як правильно підкреслює І. Д'яконова, регулювання – це суб'єктивно-об'єктивні відносини, де об'єктом регулювання є діяльність економічних суб'єктів і при цьому об'єкт у деяких випадках виявляється тотожним суб'єктові, де держава в такому разі не є винятком [8]. Ми маємо вже не стільки управління зі зворотним зв'язком, скільки управління, яке передбачає можливість його зміни. Тобто зміни первинних параметрів такого управління. Прикладом практичної реалізації зміни параметрів управління (регулювання) банківської системи є постійне корегування нормативів здійснення банківської діяльності.

Отже, як одну із ключових складових загальної концепції державного регулювання банківської системи варто визначити моніторинг, який і сприяє забезпеченню такого різновиду управління на підставі відстеження із дотримання або доцільної зміни встановлених правил і норм (зокрема, у вигляді низки різних індикативних показників).

Разом з цим підкреслення регулювання банківської системи як державного визначає основні завдання, які покладаються на відповідну концепцію. Тобто це ті завдання, які стосуються функцій саме державного регулювання банківської системи. До таких функцій належать [7; 8; 14]:

- інституційна, яка забезпечує розвиток інституційного середовища як щодо забезпечення дієвості банківської системи загалом, так і щодо функціональної спрямованості самої банківської системи зокрема;
- регламентуюча, яка безпосередньо розриває сутність державного регулювання банківської системи;
- соціальна, яка дозволяє здійснювати захист учасників банківського ринку;
- контрольна, яка спрямована на упередження виникнення небажаного розвитку банківської системи і впливу такого розвитку на економіку країни в цілому. Окрім цього, контрольна функція є й основою для забезпечення безпеки банківського сектору країни;
- інтеграційна, яка сприяє забезпеченню зв'язків як між регулятивними державними органами та учасниками банківської системи, так і банківськими системами інших країн.

Тому як ще одна зі складових концепції державного регулювання банківської системи є узагальнення функціональної спрямованості досліджуваного регулювання, що дозволяє розкрити основні завдання зазначеної концепції. Проте для більш повного розуміння таких завдань варто відмітити, що розкриття функцій державного регулювання банківської системи загалом обумовлює структурованість розгляду державного регулювання банківської системи, де необхідно виділити:

- загальнодержавний рівень регулювання, до якого належить загальне регулювання фінансового ринку в цілому;

- безпосереднє банківське регулювання, яке здійснюється у формі банківського нагляду і банківського контролю.

Можна говорити про те, що множина завдань концепції державного регулювання банківської системи спрямована за такими ключовими напрямками, як:

- досягнення макроекономічної рівноваги з розвитку країни в цілому на основі узгодженості й збалансованості руху різних фінансових і матеріальних потоків усіх суб'єктів держави, а не лише тих, які підлягають регулюванню;
- забезпечення стійкості та стабільності розвитку фінансового ринку за рахунок удосконалення рухомості фінансових потоків окремих його сегментів;
- розвиток ринку банківських послуг за рахунок стабільності функціонування окремих банків, взаємності та безконфліктності в їхній діяльності на ринкових засадах;
- здійснення захисту прав усіх учасників ринку банківських послуг.

Інакше кажучи, множина завдань концепції державного регулювання банківської системи охоплює макро-, мезо- і мікрорівень взаємодії всіх учасників з приводу економічних відносин, що виникають.

Важливість урахування окремих рівнів щодо виникаючих економічних відносин з приводу упровадження державного регулювання банківської системи підтверджується й з погляду розгляду такої дефініції, як «банківська система», відповідно до якої банківська система – це сукупність різних видів національних банків і кредитних установ. Згідно ж з вітчизняним законодавством, банківська система складається з Національного банку України та інших банків, а також філій іноземних банків, що створені і діють на території України відповідно до положень Закону «Про банки і банківську діяльність» [15]. Тобто сутнісне розуміння визначення банківської системи не лише підкреслює значимість ранжирування окремих завдань із реалізації концепції державного регулювання банківської системи, а й визначає підпорядкованість таких завдань до різних регуляторів. Це дозволяє говорити про інтегровану модель регулювання банківської системи відповідно до окремих секторальних напрямів спрямованості здійснення банківської діяльності, де можна виділити не лише банківський сектор, а й страховий і фондовий ринки. Не менш суттєвим питанням є й узгодженість дій різних регуляторів, що накладає додаткові умови з визначення складових концепції державного регулювання банківської системи. Передусім, це пов'язано з необхідністю розгляду так званих горизонтів запровадженої концепції.

Зазвичай, під горизонтом в управлінні, різномодом чого і є, зокрема, регулювання, розуміють часові інтервали упроваджених впливів. Тож у даному сенсі варто розуміти, що концепція державного регулювання банківської системи повинна розглядатися в коротко-, середньо- і довгостроковій перспективі. Дієвість досліджуваної концепції на відмічених часових інтервалах значною мірою визначається як умовами (економічними, політичними, соціальними) здійснення

банківської діяльності та розвитку банківської системи, так і за різними напрямками затребуваності банківських послуг. Це визначає, за потреби, визначити як ще одну з цих складових концепції державного регулювання банківської системи механізм регулювання банківської діяльності, що визначається, у цілому, системою методів, принципів та заходів із застосування впливів щодо регулювання банківської системи за різними рівнями упровадження такої концепції.

Таким чином, до основних складових концепції державного регулювання банківської системи слід віднести:

- упроваджені моделі з регулювання банківської системи і категорійний апарат такого регулювання як основи розробки множини заходів для впливу на банківську систему;
- моніторинг, який дозволяє забезпечити виконання механізму державного регулювання банківської системи;
- механізм реалізації державного регулювання банківської системи, який визначає множину методів, принципів та заходів із застосування впливів з регулювання банківської системи;
- узагальнення функціональної спрямованості банківського регулювання за різними його рівнями, що дозволяє розкрити основні завдання концепції, яка розглядається;
- горизонти розкриття концепції державного регулювання банківської системи, що дозволяє врахувати сформовані економічні, політичні і соціальні умови розвитку країни та їх вплив на формування взаємовідносин у банківській сфері діяльності. Це також сприяє визначенню напрямів розвитку окремих різновидів банків-

ської діяльності, взаємодії різних сегментів фінансового ринку країни.

Можна стверджувати, що загалом державне регулювання банківської системи можна визначити як сукупність взаємопов'язаних різноманітних економічних відносин, що виникають, з приводу досягнення стабільного та ефективного розвитку банківської системи для забезпечення загального розвитку країни в цілому. Концепція державного регулювання банківської системи являє собою складний і багатогранний процес, який спрямовано на економічний розвиток країни на основі вдосконалення її фінансового ринку, де, зокрема, пріоритетним напрямом є регулювання банківської системи.

Висновки. У роботі проведено узагальнений аналіз основних складових концепції державного регулювання банківської системи. До таких складових віднесено основні елементи, які забезпечують і розкривають можливість здійснення різних заходів з регулювання банківської системи на окремих рівнях такого різновиду управління. Окремо виділено горизонти запровадження відміченої концепції, що дозволяє врахувати як умови здійснення банківської діяльності та розвитку банківської системи, так і напрями затребуваності банківських послуг.

На підставі проведеного аналізу визначено змістовну сутність державного регулювання банківської системи і відповідної концепції щодо його впровадження. З метою практичної реалізації зазначеної концепції доцільним є розкриття загального підходу з упровадження як окремих складових розглянутої концепції, так і концепції в цілому, що і можна вказати як дальший напрям дослідження.

Список використаної літератури

1. Карчева Г. Особливості функціонування банківської системи України в умовах фінансово-економічної кризи / Г. Карчева // Вісник НБУ. – 2009. – № 11. – С. 10–16.
2. Козоріз М. А. Методологічні засади дослідження впливу іноземного капіталу на розвиток банківської системи України / М. А. Козоріз // Фінанси України. – 2007. – № 11. – С. 95–102.
3. Дзюблюк О. Розвиток банківської системи в умовах інтеграції економіки України у світове господарство і лібералізації міжнародного руху капіталу / О. Дзюблюк, Л. Прийдун // Світ фінансів. – 2008. – № 2. – С. 8–19.
4. Д'яконова І. Пошук стратегії розвитку банківської системи України в умовах глобалізації фінансових ринків / І. Д'яконова // Вісник НБУ. – 2008. – № 2. – С. 26–31.
5. Kuzemin A. Fuzzy set theory approach as the basis of analysis of financial flows in the economical security system / A. Kuzemin, V. Lyashenko // International Journal Information Theories & Applications. – 2006. – Vol. 13. – Is. 1. – P. 45–51.
6. Kots G. P. Banking sectors of the economies of European countries in the representation of statistical interrelation between indices that characterize their development / G. P. Kots, V. V. Lyashenko // European Applied Sciences. – 2012. – № 1. – С. 461–465.
7. Лобозинська С. М. Державне регулювання банківської системи України / С. М. Лобозинська. – Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2010. – 416 с.
8. Д'яконова І. І. Державне регулювання банківської діяльності: вивчення моделей, обґрунтування категорійного апарату / І. І. Д'яконова // Вісник Української академії банківської справи. – 2007. – № 2 (23). – С. 9–16.
9. Дудка І. М. Державне регулювання банківських відносин як ключовий компонент державної політики в цій сфері / І. М. Дудка // Часопис Київського університету права. – 2009. – № 4. – С. 162–168.
10. Levine R. Bank-based and market-based financial systems: cross-country comparisons / R. Levine, A. Demirgüç-Kunt. – Washington D. C. : World Bank, mimeo, 1999. – 73 p.
11. Briault C. The Rationale for a Single National Financial Services Regulator / C. Briault // Financial Services Authority. – 1999. – 42 p.

12. Клапків Ю. М. Формування інтегрованого нагляду за міжсекторовою діяльністю фінансових інституцій / Ю. М. Клапків // Всеукраїнський науково-виробничий журнал «Інноваційна економіка». – 2010. – № 2. – С. 148–152.
13. Дубков С. Эволюция надзора за деятельностью банков во второй половине XX – начале XXI вв. / С. Дубков // Банковский вестник. – 2009. – № 1. – С. 14–20.
14. Лобозинська С. Функції державного регулювання банківської системи / С. Лобозинська // Формування ринкової економіки в Україні. – 2009. – С. 365–368.
15. Закон України «Про банки і банківську діяльність» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : zakon.rada.gov.ua.

Summary. Proved the importance of introducing the general concept of government regulation of the banking system. Definitely adjustment feature of the banking system as a kind of banking activity. The basic components of the general concept of government regulation of the banking system. Summarizes the essential consistency of government regulation of the banking system and the corresponding concept.

Keywords: banking, regulation, concept, country, financial market regulation horizons.